

64. díl – Morton aneb nejrychlejší oblet Země balónem

Od posledního obletu zeměkoule bez mezipřistání letos uplynulo deset roků. V roce 2006 se o něj již poněkolkáté zasloužil legendární americký dobrodruh Steve Fossett v letounu GlobalFlyer. Od té doby se o něco takového nikdo nepokusil. Až do letošního roku. Ve dnech 12.-23. července 2016 obeplul naši rodnou planetu v balónu ruský dobrodruh Fjodor Konjuchov. A v mnoha ohledech se jednalo o skutečně mimořádný výkon. Let v délce trvání 268 hodin a 20 minut je totiž nejrychlejším obletem zeměkoule v balónu. Navíc se jedná o teprve třetí oblet Země balónem a druhý sólový oblet, přičemž Konjuchov je prvním člověkem, jemuž se to povedlo na první pokus.

Cesty kolem světa patřily a stále patří mezi jedny z hlavních výzev pro mořeplavce. Po vynálezu létajících strojů ale netrvalo dlouho a staly se taktéž velkými výzvami pro vzduchoplavce. Snahy o obeplutí Země v balónu se dlouhé roky setkávaly s neúspěchem, což možná o to více podněcovalo další dobrodruhy k vlastním pokusům. Prvním takovým pokusem byl let balónu nazvaného Jules Verne uskutečněný 11. ledna 1981, jehož osádku tvořili američtí vzduchoplavci Maxie Anderson a Don Ida. Po dvou dnech letu a 4 306 km ale museli předčasně přistát kvůli vadnému ventilu, kterým unikalo z balónu hélium. Podobně neúspěšné byly i jejich další dva lety konané 20. prosince 1981 a 7. listopadu 1982. Zřejmě by podnikli i čtvrtý pokus, ovšem 27. června 1983 oba zahynuli během balónového dálkového závodu z Paříže do (západního) Německa. Povětrnostní podmínky je zavály natolik blízko k hranicím s východním Německem, že z obavy před možným sestřelením po narušení vzdušného prostoru země spadající pod vládu komunistického režimu se rozhodli pro nouzové oddělení gondoly od balónu během přízemního letu. Tento mechanismus ale zafungoval až

se zpožděním, kdy opět nabrali výšku, takže následný pád nepřezili. Osmdesátá léta zaznamenala již jen jeden záměr o oblet Země balónem, o který se snažili Američané John Petrehn a Rowland Smith v dubnu 1988. Balón ale neopustil pevnou zemi, neboť během nafukování pláště se objevila závada, která znemožnila vzlet. Mezitím, ve dnech 14.-23. prosince 1986, absolvoval cestu kolem světa bez mezipřistání či doplnění paliva za letu letoun Rutan Model 76 Voyager, na jehož palubě překonala vzdálenost 40 212 km za 216 hodin, 3 minuty a 44 sekund americká osádka ve složení Richard „Dick“ Rutan a Jeanna Yeagerová.

Mimořádně plodná na snahy o obeplutí planety byla devadesátá léta. Začátek tohoto desetiletí se točil kolem amerického vzduchoplavce Larryho Newmana, který mezi lety 1992 a 1994 uskutečnil celkem tři pokusy o let balónu kolem zeměkoule. V osádce balónu Earthwinds se vedle něj prostřídalo několik různých osob, z nichž bezesporu nejzajímavější byl bývalý sovětský kosmonaut Vladimir Džanibekov. Ani jednou však balón nepřekonal více než pár set kilometrů. Velkou měrou se na tom podílel fakt, že všichni dosavadní vzduchoplavci použili ke svým letům plynové balóny (takzvané charliéry). V tomto směru výraznou změnu přinesl rok 1996, neboť od této doby začali všichni další vzduchoplavci usilující o cestu kolem světa používat roziéry, tedy kombinaci plynového a horkovzdušného balónu. V lednu roku 1996 vzlétl ke svému sólovému letu kolem světa americký dobrodruh Steve Fossett v balónu Solo Challenger. Výprava skončila po 51 hodinách a zdolání 2 927 km. To jej nikterak neodradilo a v lednu roku 1997 odstartoval znovu. Tentokrát let balónu Solo Spirit trval 146 hodin a měřil 16 678 km, což znamenalo, že Fossett oblet opět nedokončil. Tentýž měsíc se o let kolem Země pokusila švédsko-britská osádka balónu Virgin Global Challenger, kterou tvořil Švéd Per Lindstrand a Britové Alex Ritchie a Richard Branson, známý majitel aeroliní Virgin Atlantic. Krátce po vzletu byl ale let z technických důvodů přerušen. První měsíc roku 1997 byl v tomto směru pozoruhodný, protože se na oblohu vydal i třetí balón, Breitling Olympic Orbiter, jehož osádku tvořili Švýcaři Bertrand Piccard a Wim Verstraeten. Jejich úsilí skončilo po šesti hodinách letu. V prosinci téhož roku se konaly dva pokusy, přičemž o první z nich se nezasloužil nikdo jiný než Steve Fossett, který v balónu Solo Spirit 3 strávil ve vzduchu 108 hodin při překonání vzdálenosti 11 748 km. Jednalo se tedy o jeho třetí neúspěšný pokus o oblet světa. Na Silvestra pak ještě stihl odstartovat na sólový let Američan Kevin Uliassi v balónu pojmenovaném po manželce J. Renee, musel ale po třech hodinách kvůli závadě nouzově přistát.

Posedlost obletem světa neopouštěla vzduchoplavce ani následující rok, kdy se hned v lednu vypravil v balónu Global Hilton do vzduchu Richard „Dick“ Rutan (pilot Voyageru) a Dave Melton. Během stoupání ale došlo k protržení pláště balónu a osádka musela vyskočit padákem. Na konci ledna se na druhý let vydal Bertrand Piccard, který si na palubu balónu Breitling Orbiter 2 tentokrát přivzal kromě Wima Verstraetena ještě Brita Andyho Elsona. Tento pokus trval bezmála 234 hodin

a měřil 8 475 km. V srpnu ke čtvrtému letu odstartoval Fossett s balónem Solo Spirit 3, ale ani teď neuspěl a jeho let trval téměř 206 hodin při vzdálenosti 22 910 km. Dosavadní neúspěchy svedly v prosinci téhož roku dohromady velice zajímavou osádku. Na palubě balónu ICO Global se totiž objevil Per Lindstrand, Richard Branson a Steve Fossett. Let trval 178 hodin a po 19 962 km skončil ve vlnách Tichého oceánu. Zlomovým rokem se měl konečně stát ten následující. Únorový pokus balónu Cable & Wireless tvořený britskou osádkou Andy Elson a Colin Prescott sice ještě úspěšný nebyl, neboť skončil předčasně po 425 hodinách letu a 14 408 km, ale hned po něm následující březen konečně přinesl první úspěšný oblet zeměkoule v balónu. 1. března 1999 odstartoval ke svému třetímu pokusu Bertrand Piccard, s nímž na palubě balónu Breitling Orbiter 3 tentokrát letěl Brit Brian Jones. Těm se podařilo úspěšně svět obletět, což jim trvalo 370 hodin a 24 minut (celý let pak trval 477 hodin a 47 minut), kdy urazili vzdálenost 40 814 km.

Stále ještě ale bylo možné se ucházet o prvenství v sólovém obletu. Toto utkání se stalo soubojem dvou již dříve neúspěšných mužů. V únoru roku 2000 své štěstí zkusil podruhé Kevin Uliassi v balónu J. Renee. Oproti předchozímu pokusu byl výrazně úspěšnější, neboť zdolal vzdálenost 20 455 km za 243 hodin, k obletu Země to ale pořád nestačilo. Na řadě byl znovu Fossett. V srpnu 2001 ale pátý let balónu Solo Spirit 3 přinesl podobný výsledek, neboť uletěl 19 260 km za bezmála 301 hodin. Zatím to bylo tedy nerozhodně. Předchozích pět (sólových) letů Fossetta finančně dost vyčerpalo, protože si vše hradil sám, takže pro svůj šestý let se porozhlédl po sponzorovi. Toho získal v pivovaru Bud Light, takže se mohl 19. června 2002 vydat v balónu Spirit of Freedom na svoji poslední a konečně úspěšnou balónovou odyseu. Zdolal vzdálenost 33 195 km za 320 hodin a 33 minut. Jinak vyjádřeno, cesta trvala 13 dní, 8 hodin a 33 minut. K těmto výkonům pak ještě Fossett v letech 2005 a 2006 přidal další tři lety kolem světa, tentokrát na palubě letounu Virgin Atlantic GlobalFlyer (viz 29. díl). Od té doby se sice uskutečnilo množství etapových obletů Země (včetně například cesty kolem světa českého stroje L-410 Turbolet, viz 57. díl), ale žádný bez mezipřistání či v balónu. Až do letoška.

Fossettův rekord v sólovém obeplutí Země balónem si vzal na mušku ruský dobrodruh Fjodor Filippovič Konjuhov (užívá se i přepis Koňuchov, který odpovídá ruské etymologii jména, v textu se ale budu držet podoby Konjuhov, jež přesně odráží zápis v azbuce). Ačkoli je u nás Konjuhov v podstatě neznámou osobou, řadí se ke zkušeným polárníkům, horolezcům, mořeplavcům a nejnověji i vzduchoplavcům. Zdolal Korunu planety neboli vyšplhal na nejvyšší hory všech sedmi kontinentů, z toho na nejvyšší horu světa Mt. Everest hned dvakrát, třikrát došel na severní pól, jednou na pól jižní, zúčastnil se kupříkladu i závodů psích spřežení napříč Arktidou. Kromě toho se stal prvním člověkem, který v plachetnici obeplul Antarktidu. A jen za pomoci veslování přeplul ve veslici Atlantský a později i Tichý oceán. Protože si zážitky ze svých cest nenechává jen pro sebe,

ale dělí se o ně i na stránkách knih, patří u ruskojazyčného publika k oblíbeným spisovatelům.

Myšlenka vykonat rekordní sólový let balónem kolem světa tak vcelku přirozeně zapadala mezi Konjuhovovy celoživotní aktivity, i když měla jeden poměrně nezanedbatelný háček. Konjuhov balón nikdy předtím neřídil. Musel proto začít úplně od nuly. Se svým záměrem kontaktoval britskou firmu Cameron Balloons, která vyrobila balóny Piccardovi (model R-650) i Fossettovi (model R-550). Tento nejvýznamnější světový výrobce roziér na spolupráci s ruským dobrodruhem kývnul a zavázal se, že mu balón vyrobí. Jednalo se o stejný typ jaký použil Fossett, totiž roziéru verze R-550. Jak je zmíněno již výše, snahy vzduchoplavců v průběhu let ukázaly, že pro oblet světa se nehodí jakýkoli balón. V zásadě existují tři různé typy balónů, jež se liší druhem „náplně“ a v důsledku toho i svými výkony. Nejstarším z nich je horkovzdušný balón neboli slavná montgolfiéra. V tomto případě se obal balónu plní horkým vzduchem. Druhým typem jsou plynové balóny, kam spadá charliéra a greeniéra, kdy k produkci vztlaku slouží vodík anebo svítiplyn. Třetím typem je balón tvořený kombinací obou předchozích, takzvaná roziéra. Toto uspořádání dovoluje dosažení nejvyšších výkonů, neboť plynová část poskytuje stabilní zdroj vztlaku, zatímco horkovzdušná část dovoluje pohodlně regulovat výšku letu (podrobněji viz 41. díl věnovaný balónovému projektu Dva orli). Zatímco firma Cameron Balloons vyráběla v Bristolu balón, jenž později dostal ruskou registraci RA-2900G a pojmenování Morton po hlavním sponzorovi, moskevské stavební firmě Morton, Konjuhov procházel intenzivním balónářským výcvikem.

Výcvik zahájil v roce 2014, přičemž již následující rok se podílel na ustanovování prvních rekordů v kategorii horkovzdušných balónů. 15. března 2015 společně s Ivanem Menjailovem, jenž je zástupcem britské firmy v Rusku a balónovým instruktorem, uskutečnil let v délce trvání 19 hodin a 10 minut, čímž vytvořil nový ruský rekord ve vytrvalosti horkovzdušného balónu. V intenzitě příprav na oblet světa nijak nepolevoval ani v dalších měsících, takže v rámci tréninku si posléze připsal v téže kategorii i rekord světový, neboť ve dnech 24.-25. ledna 2016 strávil s Menjailovem v koši horkovzdušného balónu celkem 32 hodin a 12 minut. Z hlediska vlastních schopností tak byl Konjuhov na pokus o oblet světa připravený. Celé akci dal posléze své požehnání i ruský prezident Vladimir Putin, takže již nic nebránilo v přesunu na místo startu, k čemuž došlo začátkem června. Tento měsíc byl zvolen z toho důvodu, že se měl celý let odehrávat nad jižní polokoulí, kde nejpříhodnější podmínky k letu panují v relativně úzkém čtvrtletním období od začátku do června do konce srpna.

S Fossettovým letem pojilo Konjuhova kromě stejného typu balónu od totožného výrobce i to, že Konjuhov startoval ze stejného letiště jako Fossett. Z Northam Airfield na západě Austrálie, jen nedaleko města Perth. Po několikadenním odkladu kvůli nepříznivému počasí se dnem očekávaného startu stalo úterý 12. července. Příprava na vzlet začala již den předem, kdy pozemní personál

důkladně zkontroloval plochu letiště a odstranil všechny předměty, jež by mohly balón poškodit (ostré kameny apod.), a následně začalo rozvinování balónu a jeho příprava ke vzletu. Ta zabrala celou noc, načež ráno 12. července 2016 v 7 hodin a 33 minut místního času se Konjuhov vydal s bezmála desetitunovým (9 762 kg) balónem na svoji cestu kolem světa. Na palubě mu, jak mají ruští letci ve zvyku, dělaly společnost pravoslavné ikony. Jako všichni předcházející vzduchoplavci, kteří uskutečnili cestu kolem světa, i Konjuhov letěl východním směrem, neboť právě ze západu na východ obíhá Zemi takzvané tryskové proudění (jet stream), což jsou vysokorychlostní vzdušné proudy (dosahují rychlostí více než 100 km/h). Právě ony jsou hnacím motorem, který žene balón kolem naší planety. Konjuhovova práce tak spočívá „jen“ ve správném zachycení vhodného proudění, jehož směr i rychlost se mění s nadmořskou výškou. Během letu nad australskou pevninou Konjuhov zkontroloval funkčnost všech systémů. Po opuštění vzdušného prostoru Austrálie pokračoval balón severně Nového Zélandu a dále nad Tichým oceánem k Jižní Americe.

Během přeletu oceánu se musel Konjuhov vyhýbat několika více než deset kilometrů vysokým bouřkovým mrakům. V turbulentních podmínkách obklopujících mraky dělaly problém prázdné plynové lahve, které sebou výrazně házely, takže se vzduchoplavec rozhodl pro jejich odhození, aby nedošlo k poškození gondoly. Pobřeží Chile pak skrývalo další nebezpečí, a to vysoké pohoří And, nad kterým si musel Konjuhov udržovat dostatečnou výšku. Tuto zemi přeletěl během hodiny a pěti minut, načež téměř devět a půl hodiny trval přelet Argentiny. Další čtyři a půl hodiny strávil ve vzdušném prostoru Uruguaye a s Jižní Amerikou se rozloučil po půlhodině strávené nad jižním cípem Brazílie. Poté jej čekala cesta přes Atlantský oceán. Nad Atlantikem jej potkala nepříjemnost v podobě závady na vytápění gondoly. Teplota uvnitř proto rázem klesla na teplotu okolního vzduchu, jež se pochybovala až na -50 °C. Nezbytnou improvizací se Konjuhovovi podařilo alespoň částečně topení opravit, i když po zbytek letu již teplota v gondole nevystoupala nad bod mrazu. Zkušeného polárníka to ale příliš z míry nevyvedlo. Let pokračoval podél Mysu Dobré naděje na jihu Afriky a následně vedl dále nad Indický oceán. Zde se balón dostal do polárního tryskového proudění, které jej začalo unášet směrem k Antarktidě. Konjuhov ale předvedl skvělý výkon, neboť se mu podařilo „ulovit“ vítr směřující zpět na sever k Austrálii. Všichni členové týmu proto fascinovaně upírali svůj zrak k obloze, kde se 23. července zjevil balón Morton přesně nad místem, odkud odstartoval.

Po minutí letiště, odkud před jedenácti dny odstartoval, se Konjuhov připravil na přistání. Tomu nechybělo na dramatičnosti, protože se vzduchoplavci zpočátku vůbec nedařilo balón po dosednutí dostatečně rychle upustit a zastavit, takže vlácel gondolu po zemi. Konjuhov pak nechal gondolu prolétnout lesíkem v naději, že se za nějaký strom zachytí. K tomu sice nedošlo, ale stromy pohyb vcelku účinně zpomalily, přičemž Konjuhov pokračoval ve vypouštění hélia z balónu, zatímco

pozemní personál se chopil lan a dalších částí balónu a vlastními silami jej dále brzdil. Po vyčerpávajícím boji se podařilo nad balónem zvítězit a Konjuchov stanul opět na pevné zemi. Přistání proběhlo v oblasti zvané Bonnie Rock, která se nachází přibližně 200 km severovýchodně od Northamu. Mezinárodní letecká federace (FAI) zatím ratifikovala rekord v nejrychlejším obletu Země balónem s výkonem 268 hodin a 20 minut. Jedná se o dobu strávenou ve vzduchu od vzletu do návratu nad místo vzletu. Doba od vzletu do přistání pak činila 272 hodin a 11 minut. Druhý z nárokových rekordů, vztahující se na uletěnou vzdálenost 33 521 km, jenž na rozdíl od toho předchozího není absolutní, neboť se týká jen jedné kategorie balónů, prochází schvalovacím procesem. O náročnosti celého počínu hovoří i to, že Konjuchov během letu zhubl o 11 kg.

Balón Morton má na výšku 56 metrů, přičemž jeho plášť má hmotnost 1 628 kg. Pod ním se nachází gondola vyrobená z uhlíkových kompozitů, po jejichž stranách je umístěno celkem 35 lahví na propan, jež plné mají celkovou hmotnost 5 355 kg. Kromě nich se na jedné straně gondoly nachází i solární panely, které dodávají elektrickou energii elektronice na palubě. Pro výhled ven je gondola vybavená okny, a to včetně takzvané astrokopule. V horní části se nachází otevíratelný poklop, jenž slouží nejen jako vstup, ale taktéž jako „údržbářský průchod“, neboť Konjuchov jím musel během letu v pravidelných intervalech vylézat ven a drátěným kartáčem odstraňoval námrazu na hořácích. Protože se většina letu odehrávala nad vodními plochami, byla gondola navržena tak, aby se dokázala udržet na hladině a v případě nouzového přistání do oceánu poskytla vzduchoplavci podmínky pro přežití. Co se týče vnitřního vybavení, hlavní částí byly přístroje, prostřednictvím kterých se Konjuchov za letu orientoval. Vedle měl k dispozici lehátko, na němž v několik minut dlouhých intervalech během letu přespával. V průběhu letu strávil balón nejvíce času ve výškách od 7 do 8 tisíc metrů. Nejnižše se pohyboval ve výšce 4 500 metrů, nejvýše ve výšce 10 570 metrů. Protože gondola nebyla přetlakovaná, měl po většinu doby letu nasazenou kyslíkovou masku.

Jsem ohromně zvědavý, kdy se objeví někdo, kdo vyšle na oblet zeměkoule bezpilotní balón. Nemůže totiž být pochyb, že v dnešní době jde již o zcela realizovatelný nápad. Ostatně již za druhé světové války posílali Japonci přes Tichý oceán „bepilotní“ balóny nesoucí nálože v rámci programu Fu-Go, jenž měl za cíl škodit na americkém území. S dnešními technickými možnostmi by let autonomní roziéry kolem světa měl být téměř hračka. Není vyloučené, že se o to pokusí Google se svým projektem Loon, který cílí na využití balónů pro přenos internetu do odlehlých oblastí. Bepilotní oblet Země by mohl být vítanou metodou pro ověření kvalit těchto balónů. Ale to jsme od Konjuchovova bezpochyby úžasného počínu již dost odběhli.

Balónové létání Konjuchovovi očividně přirostlo k srdci, protože začátkem října oznámil plán překonat jiný rekord. A to v dostupu horkovzdušného balónu. Ten od listopadu 2005 drží indický vzduchoplavec Vijaypat Singhania s dosaženou výškou 21 027 metrů. Konjuchov se chce vypravit

do výšky ještě větší, hovoří až o 35 tisících metrech. Balón mu opět vyrobí britská firma Cameron Balloons, start by se měl tentokrát uskutečnit ze Sibíře. Jak se zdá, o ruském dobrodruhovi ještě uslyšíme.

Kam dál?

Video shrnující celý let: <https://youtu.be/sYRBObvA9A4>

Konjuhovova osobní stránka: <http://konyukhov.ru/>

Díl věnovaný balónovému projektu Dva orli: http://airspotter.eu/Download/Dva_orli.pdf

Díl věnovaný letounu GlobalFlyer: <http://airspotter.eu/Download/GlobalFlyer.pdf>

Marek Vanžura

(Photo © Morton)